

## ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ НА СВІТОВИЙ ПРАВОПОРЯДОК

Нюрнберзький процес — найбільший судовий процес ХХ століття — став важливою віхою в становленні міжнародного кримінального правосуддя, першим історичним прецедентом притягнення до відповідальності і покарання міжнародним кримінальним судом найбільш небезпечних воєнних злочинців. Заснування та діяльність Нюрнберзького військового трибуналу стали епілогом великого військового подвигу, переможним актом завершення війни. Це був не тільки «меч відплати» за небачені злочини, це було торжество закону. Вирок Нюрнберзького трибуналу, принципи, покладені в його основу, продовжують зберігати свою актуальність і в наш час. Він залишається об'єктом політичної боротьби, і гострота цієї боротьби не зменшується з часом. Більш того, можна сказати, що принципи Нюрнберга сьогодні набувають ще більшого значення і ще більш універсального характеру.

Про його неминуще значення свідчить і та обставина, що, незважаючи на те, що все більша кількість років відділяє нас від них, інтерес до них не зникає, не вщухають суперечки навколо їх значення. З'являються все нові роботи, їм присвячені. Таким чином, Нюрнберзький, а також Токійський процеси, не можна віднести до історичних подій, які безповоротно залишилися в минулому. Втілені в уставах і вироків трибуналів ідеї, принципи, норми продовжують істотно впливати на міжнародне право. Вони становлять важливі елементи міжнародного правопорядку ХХІ століття [1, 260].

Велика перемога над фашизмом привела до звільнення європейських країн від гітлерівської тиранії, звільнила мільйони в'язнів, запобігла подальшому поширенню нацистських злодіянь, зробила можливим притягнення до відповідальності осіб, винних у найтяжчих міжнародних злочинах. Вчинені нацистами під час Другої світової війни злодіяння характеризувалися величезними масштабами й крайньою жорстокістю. Нагадування про вчинені нацистами злодіяння новим поколінням людей, які вирости після історичної перемоги над фашизмом, — це серйозна перешкода поширенню неонацизму.

Друга світова війна втягнула у свою орбіту 61 державу, більше трьох чвертей населення земної кулі, коштувала людству більше 50 млн життів. Вона розчавила сотні мільйонів людських доль і принесла колосальні руйнування. Жахи війни фашисти помножили на небачені за масштабами і жорстокістю військові злочини й злочини проти людства. Їх вчинення було втіленням расових «теорій» німецького фашизму. Третій рейх створив нелюдську систему знищення й поневолення людей. У фашистській Німеччині працювала «індустрія смерті», винищення людей у концентраційних таборах були зведені на рівень державної політики. Основним документом планування захоплення чужих земель і поневолення місцевого населення був генеральний план «Ост».

У ньому були втілені людиноненависницькі задуми про «переселення» багатьох тисяч корінного населення та «германізації», що означало фізичне знищення його частини для захоплення земель німецькими колоністами, повне знищення державної самостійності, перетворення населення в рабів колонізаторів. Існують дані, що генеральний план «Ост» передбачав фізичне знищення 120–140 млн чоловік на території Польщі й Радянського Союзу [2; 3]. Близько 6 млн євреїв стали жертвами фашистського геноциду [4, 837]. Удушення в газових камерах, повішення, розстріли, позбавлення їжі, примус до непосильної праці, зараження важкими інфекційними хворобами, скидання з висоти — цими та іншими способами в концтаборах і в «трудових таборах» були вбиті мільйони ні в чому не винних мирних людей [5].

Війна завершилася правосуддям, що ввійшло в історію як «Нюрнберзький процес», — першим в історії людства міжнародним судом, що відіграв особливу роль в утвердженні моральних основ між людьми й народами та становленні принципів сучасного міжнародного права. Як відомо, з 26 червня по 8 серпня в Лондоні було проведено конференцію представників Союзу Радянських Соціалістичних Республік, Сполучених Штатів Америки, Об'єднаного Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, Тимчасового уряду Французької Республіки. Лондонська конференція змогла вирішити ряд складних політичних і правових проблем, пов'язаних з організацією нової форми інтернаціональної юстиції — створенням Міжнародного військового трибуналу. 8 серпня 1945 р. на конференції було прийнято Угоду «Про судове переслідування і покарання головних воєнних злочинців європейських країн осі», додатком до якої став Статут Міжнародного військового трибуналу [4, 63–65]. Робота Нюрнберзького трибуналу і підписання статуту Організації Об'єднаних Націй у Сан-Франциско були ланками одного ланцюга, слугували одній меті: зміцненню міжнародного миру і безпеки. Відтоді створення Міжнародного суду для воєнних злочинців стало одним із пріоритетів у роботі ООН.

При підготовці проекту Лондонської угоди союзники внесли в преамбулу Статуту заяву про те, що вони діють «в інтересах усіх Об'єднаних Націй». Відповідно до ст.5 угоди «кожний з Урядів Об'єднаних Націй може приєднатися до даної Угоди...». Згодом дев'ятнадцять держав схвалили принципи Статуту і приєдналися до угоди. «Міжнародний військовий трибунал був створений за згодою двадцяти трьох Об'єднаних Націй, що розгромили фашистську Німеччину, і в цьому розумінні це був суд переможців» [6].

Та і яким могло бути правосуддя, якщо не правосуддям переможців? Невже «правосуддям переможених»? Такі випадки історії відомі. Після Першої світової війни уся світова громадськість вимагала покарання не тільки рядових виконавців злочинів, а й головних винуватців, перш за все самого німецького кайзера. Стаття 227 Версальського мирного договору 1919 р. звинувачувала Вільгельма II, колишнього імператора Німеччини, «у вищій образі міжнародної моралі й священної сили договору». Договір передбачав утворення спеціального Міжнародного трибуналу у складі п'яти суддів, призначених від п'яти держав: США, Великої Британії, Франції, Італії, Японії. Суд мав розглядати

справу «за мотивами, викликаними вищими принципами міжнародної політики, і в турботі про забезпечення поваги до урочистих обов'язків і міжнародних зобов'язань, а також до міжнародної моралі» [7; 8]. Однак положення Версальського мирного договору залишилися нереалізованими. Уряд Нідерландів відмовився видати кайзера, який туди втік. Щодо інших злочинців, то німецький уряд зміг наполягти на відданні їх не міжнародному, а німецькому суду. 19 грудня 1919 р. в Німеччині був прийнятий закон, що передбачав віддання до Верховного суду в Лейпцигу осіб, обвинувачуваних у злочинах війни. Зробивши деякі застереження, союзники погодилися на розгляд справи Лейпцизьким судом. Більшість підсудних були або виправдані, або їхні справи припинені «за відсутністю доказів». Цей процес став іменуватися як «лейпцизький фарс». Намагаючись з'ясувати історичні причини, що відкрили дорогу злочинам гітлерівської Німеччини, колишній помічник головного обвинувача від США в Міжнародному військовому трибуналі Р. Кемпнер назвав серед них той факт, що після Першої світової війни союзникам не вдалося засудити державних діячів Німеччини за воєнні злочини і, насамперед за розв'язання агресивної війни [1, 45]. У нацистській Німеччині правосуддя було складовою частиною фашистської диктатури, що прямо встановлено американським військовим трибуналом в процесі у справі нацистських юристів (процес № 3) [9]. Про передачу правосуддя щодо головних воєнних злочинців німецьким судам не могло бути і мови. Що ж могло бути альтернативою суду переможців? Безкарність злочинців, що залили світ кров'ю і сльозами мільйонів жертв? Цього не пробачили б ні живі, ні мертві. Розправа без суду і слідства? Але хіба це не було б повним беззаконням, нехтуванням правом і справедливістю? Чи за це ратують сучасні критики Нюрнберзького процесу?

У зв'язку з цим доречно нагадати про те, що в країнах антигітлерівської коаліції в роки Другої світової війни були впливові кола, які виступали проти суду над головними воєнними злочинцями [10]. Однак завдяки співпраці держав антигітлерівської коаліції став можливим не тільки розгром агресорів, але й притягнення їх до відповідальності за міжнародні злочини. Були створені міжнародні військові трибунали (Нюрнберзький, а згодом — Токійський), які вперше в історії реалізували ідею міжнародної кримінальної відповідальності за найтяжчі злочини проти миру і людства.

Міжнародний військовий трибунал, отримавши згодом назву «Нюрнберзького», відповідно до Лондонської угоди, був сформований на паритетних засадах із представників чотирьох держав. Членами трибуналу були призначені: від СРСР — заступник голови Верховного Суду Радянського Союзу генерал-майор юстиції І. Т. Нікітченко, від США — колишній генеральний прокурор країни Ф. Біддл, від Великої Британії — головний суддя лорд Дж. Лоуренс, від Франції — професор кримінального права А. Доннедьє де Вабр [11].

Міжнародний військовий трибунал для суду над головними воєнними злочинцями європейських країн осі створювався, як випливає зі ст. 1 Лондонської угоди, для суду над «воєнними злочинцями, злочини яких не пов'язані з певним географічним місцем, незалежно від того, чи будуть вони обвинувачу-

ватися індивідуально, чи як члени організацій або груп, або в тій та іншій якості» [12]. Важливі положення містять ст. ст. 7 і 8 Статуту: «Службове становище підсудних, їх становище як глави держави або відповідальних чиновників різних урядових відомств не повинно розглядатися як підстава до звільнення від відповідальності чи пом'якшення покарання». «Той факт, що підсудний діяв за розпорядженням уряду чи наказом начальника, не звільняє його від відповідальності, але може розглядатися як аргумент пом'якшення покарання, якщо Трибунал визнає, що цього потребують інтереси правосуддя». Відповідно до ст. 9, «при розгляді справи про будь-якого окремого члена тієї чи іншої групи або організації Трибунал може (у зв'язку з будь-якою дією, за яку ця особа буде засуджена) визнати, що група чи організація, членом якої підсудний був, була злочинною організацією».

31 серпня 1946 р., наприкінці 403-го відкритого судового засідання, головуючий Дж. Лоуренс оголосив перерву, і трибунал виїхав на нараду для винесення вироку. Два дні, 30 вересня й 1 жовтня 1946 р., потрібні були суду Міжнародного військового трибуналу для оголошення вироку. Дванадцять підсудних були присуджені до смертної кари через повішення, троє — до довічного ув'язнення, четверо — до різних строків позбавлення волі, виправдані троє. Крім того, у Нюрнберзі були визнані злочинними: керівний склад Націонал-соціалістської партії й охоронні (СС) загони цієї партії, служба безпеки (СД), державна таємна поліція (гестапо).

Таким був суд народів над фашизмом. Його справедливо називають найбільшим судовим процесом ХХ століття. Забезпечення невідворотності покарання всіх нацистських воєнних злочинців повинно слугувати застереженням для тих, хто вчиняє такі ж злочини в даний час. Метою міжнародного кримінального правосуддя є покарання конкретних людей за вчинення міжнародних злочинів. Це була не помста, а торжество закону. У вироку Міжнародного військового трибуналу зазначено: «Злочини проти міжнародного права вчинюються людьми, а не абстрактними категоріями, і тільки шляхом покарання окремих осіб, які вчиняють такі злочини, можуть бути дотримані установлення міжнародного права». Цим підкреслювався принцип індивідуальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів, а також пріоритетна сила міжнародного права у відношенні права національного при визначенні складу таких злочинів і відповідальності за їх вчинення.

Принципова зміна в механізмі функціонування міжнародного права, та й у світовому порядку в цілому, внесена міжнародними військовими трибуналами, полягала у встановленні кримінальної відповідальності керівників держав за найтяжчі міжнародні злочини. У подальшому весь розвиток міжнародного кримінального права йшов під безпосереднім впливом Нюрнберзького прецеденту. 11 грудня 1946 р. Генеральна Асамблея прийняла резолюцію, що підтвердила принципи міжнародного права, які визнав Статут Нюрнберзького трибуналу, і запропонувала комітету з кодифікації міжнародного права розглянути як питання першорядної важливості проекти, що мають за мету формулювання цих принципів [13]. На III сесії Генеральної Асамблеї було прийнято резо-

люцію 260 (III), в якій містилася Конвенція про геноцид і говорилося про те, що під час розвитку міжнародного суспільства зростатиме необхідність в утворенні міжнародного судового органу для суду над певними злочинами, що передбачає міжнародне право.

Значення принципів Нюрнберга особливо велике у наші дні. Нюрнберзький процес над головними військовими злочинцями сприймається як епілог великого військового подвигу, як результат історичної перемоги над нацизмом. На жаль, вистражданий перед лицем страшною нацистською загрозою політико-правовий консенсус відразу ж після Нюрнберга став захмарюватися тривалим протистоянням вчорашніх союзників, «холодною війною» між капіталістичним Заходом і соціалістичним Сходом [14].

«Нюрнберг був орієнтиром. Але світ був не готовий до перетворення цього орієнтира в міцний інститут. Зрештою, світ чекав майже півстоліття після Нюрнберзького трибуналу і став знову свідком двох геноцидів — перший в колишній Югославії, а потім і в Руанді, перш ніж Радою Безпеки ООН були прийняті рішення про створення трибуналів по колишній Югославії та Руанді, таким чином знову єднаючи світ і міжнародне правосуддя. Ці спеціальні трибунали проклали шлях для прийняття рішення про створення постійного міжнародного кримінального суду» [15].

Після закінчення «холодної війни» ідея створення міжнародного кримінального суду для покарання осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів, стала реалізовуватися. Період з 1989 по 1998 р. називають «десятиліттям надії». Все більшу актуальність здобувало і питання про створення постійно діючого міжнародного кримінального суду. На політичному рівні питання про заснування такого суду з юрисдикцією щодо трансграничної торгівлі наркотичними засобами поставив 21 серпня 1989 р. представник Тринідаду і Тобаго в Організації Об'єднаних Націй, котрий запропонував включити його до порядку денного сорок четвертої сесії Генеральної Асамблеї ООН.

«Шлях до Рима» не був легким. Він пройдений завдяки спільним зусиллям багатьох політиків, учених, суспільних діячів [16–18]. «Ніщо не може зупинити ідею, час якої настав», — писав один з активних прихильників створення міжнародного кримінального суду, відомий юрист В. Шабас [19]. Зусиллям з попередження військових злочинів, злочинів проти людяності й геноциду і руйнування переважаючої культури безкарності в ситуаціях збройного конфлікту значною мірою сприяли створенню Міжнародного кримінального суду й судових рішень Міжнародного трибуналу для колишньої Югославії й Міжнародного кримінального трибуналу для Руанди, а також Спеціального суду для Сьєрра-Леоне.

4 грудня 1989 р. Генеральна Асамблея в пункті 1 резолюції 44/39 запропонувала Комісії в роботі над проектом Кодексу злочинів проти миру і безпеки людства розглянути питання про утворення міжнародного кримінального суду. 1992 р. Комісія утворила спеціальну Робочу групу, яка дійшла висновку, що міжнародний кримінальний суд необхідно заснувати за допомогою прийняття статуту — багатостороннього договору [20]. 1993 р. Комісія вирішила знову

утворити робочу групу, що стала називатися «Робоча група по проекту статуту міжнародного кримінального суду». Генеральна Асамблея в резолюції 48/31 від 4 грудня 1993 р. запропонувала Комісії завершити роботу над проектом 1994 р. Відповідно до резолюції тридцять держав подали коментарі щодо проектів статей, які розробила робоча група. 1994 р. Комісія завершила роботу над проектом статуту міжнародного кримінального суду, що був поданий Генеральній Асамблеї з рекомендацією скликати дипломатичну конференцію для його розгляду і прийняття міжнародної конвенції про заснування міжнародного кримінального суду. У своїй резолюції 49/53 від 9 грудня 1994 р. Генеральна Асамблея ухвалила заснувати Спеціальний комітет для огляду основних питань, що впливають із проекту статуту. Згодом резолюцією Генеральної Асамблеї 50/46 від 11 грудня 1995 р. був заснований Підготовчий комітет, у завдання якого входила підготовка проекту прийнятного для більшості зведеного тексту конвенції про міжнародний кримінальний суд, що міг би бути переданий на конференцію. Під час дискусій Підготовчий комітет послідовно визначав і конкретизував розбіжності між державами. У результаті кропіткої і тривалої роботи на дипломатичну конференцію в Римі був поданий проект Статуту [21].

Дипломатична конференція Організації Об'єднаних Націй була проведена 15 червня — 17 липня 1998 р. в Римі [22]. На конференції був поданий проект угоди про заснування Міжнародного кримінального суду [23]. 17 липня 1998 р. (при голосуванні 120 — «за», 7 — «проти» і 21 — утрималися). Дипломатична конференція прийняла Статут [24]. Так був заснований Міжнародний кримінальний суд, уповноважений здійснювати юрисдикцію щодо осіб, відповідальних за найсерйозніші злочини, які викликають стурбованість міжнародного співтовариства.

Римський статут у своїх принципових положеннях виходить зі Статуту і вироку Нюрнберзького трибуналу. Виступаючи на церемонії підписання статуту Міжнародного кримінального суду в Римі 18 липня 1998 р., Генеральний секретар ООН сказав: «Створення суду і надалі є надією для прийдешніх поколінь та гігантським кроком уперед на шляху до торжества універсальних прав людини та верховенства права».

Цей договір набув чинності 1 липня 2002 р., через 60 днів після того, як 60 держав стали учасниками Статуту за допомогою ратифікації або приєднання. Юрисдикція МКС поширюється на найбільш тяжкі міжнародні злочини, вчинені після 1 липня 2002 р. У цей час у провадженні МКС перебувають справи з розслідування злочинів, вчинених у Демократичній Республіці Конго, на півночі Уганди, у Дарфурі, Судані і в Центральноафриканській Республіці. Офіс прокурора МКС на даний час вивчає матеріали, які стосуються злочинів в Афганістані, Колумбії, Чаді, Кенії, Кот-д'Івуарі.

Міжнародне кримінальне правосуддя закладає основи для застосування нового підходу до викорінення безкарності в тих країнах, де відбуваються акти геноциду, злочини проти людяності й воєнні злочини. Сучасні конфлікти створюють глобальну загрозу миру й міжнародній безпеці. В них практично не

здійснюється відмежування між комбатантами й мирними громадянами. Сьогодні військові дії часто супроводжуються безпрецедентного рівня насильством і жорстокістю з використанням різноманітних засобів — від систематичного згвалтування до тактики «випаленої землі», коли гублять урожаї й отруюють колодязі, до практики «етнічних чищень» і неприкритого геноциду. Звичними рисами військових дій стають вербування й використання дітей-солдатів, поширення стрілецької зброї, великомасштабні насильницькі переселення й етнічне чищення, цілеспрямовані дії проти жінок і дітей, широко розповсюджена безкарність за вчинені злочини. Ще однією ганебною характеристикою сьогоднішніх конфліктів стало зростаюче число загроз для життя персоналу міжнародних організацій та інших груп, що займаються наданням допомоги [25].

До таких звірств не можна далі ставитися терпимо як до неминучих або припустимих побічних проявів війни. Той, хто веде, узаконює й підтримує війну, повинен бути підданий осудженню. Необхідно покласти кінець безкарності за вчинення військових злочинів. Той, хто прямо або побічно винен у вчиненні таких мерзенних злочинів, не повинен ховатися за ширмою національного суверенітету. Необхідно вживати заходів на національному й міжнародному рівнях для притягнення до відповідальності всіх тих, хто вчиняє злочини, і тих, хто їх підтримує [26]. «Особи, які вчиняють міжнародні злочини, вважаються ворогами людства, *hostis humanis*, і всі держави мають не тільки право, але також обов'язок щодо припинення таких злочинів, кримінального переслідування і покарання винних» [27].

Нові конфлікти вимагають нових рішень. Ми повинні вирішувати питання на всіх етапах того або іншого конфлікту за допомогою застосування всеосяжного підходу, що передбачає здійснення зусиль в галузі запобігання причинам виникнення конфліктів, підтримання миру під час виникнення кризи, зміцнення миру [28]. Держави, на території яких відбуваються такі злочини, повинні нести головну відповідальність, однак, під час відсутності своєчасних і належних дій держави, відповідальність за вживання заходів реагування лягає на міжнародне співтовариство. Процеси відправлення правосуддя й примирення являють собою найважливіші засоби реагування на ці та інші грубі порушення норм міжнародного гуманітарного права й права, що стосується прав людини, і, в кінцевому результаті, встановлення міцного миру [28].

Створення Міжнародного кримінального суду дає надію на справедливу відплату за акти насильства й жорстокості. Міжнародний кримінальний суд є одним із ключових міжнародно-правових інструментів, що будуть нам необхідні в новому тисячолітті для забезпечення сталого світового порядку. Потрібно боротися з культурою безкарності щодо винуватих у вчиненні особливо серйозних злочинів. Сьогодні, більше ніж будь-коли, відчувається гостра потреба в діяльності суду. У суді повинні бути відповідним чином представлені різні правові системи миру, оскільки глобалізація аж ніяк не означає гомогенізацію. Жодна країна не повинна бути виключена із цього історичного процесу; всі країни повинні мати можливість висловити суду свої власні погляди у відношенні міжнародного кримінального судочинства [29]. Прийняття Римсь-

кого статуту відкрило нову главу в міжнародному праві. У даний час у сфері міжнародного кримінального правосуддя діє всеосяжний правовий та організаційний режим, що, безсумнівно, вплине на поведінку держав і, що ще важливіше, визначатиме і формуватиме поведінку індивідуумів.

У своїх Резолюціях № 1300 (2002) та №1336 (2003) Парламентська Асамблея Ради Європи закликала держави — члени Ради Європи вжити усіх необхідних заходів для приєднання або підписання цього міжнародного документа, а також якнайшвидше внести відповідні зміни у внутрішнє законодавство. У Спільній позиції Ради Європейського Союзу щодо Міжнародного кримінального суду від 13 червня 2003 р. було визнано, що всезагальне приєднання до Римського статуту є важливим для забезпечення повної ефективності Міжнародного кримінального суду. Генеральна Асамблея ООН на своїй 60-й сесії схвалила Резолюцію від 18 листопада 2005 р., де закликала усі держави, які ще не стали учасниками Римського статуту, негайно розглянути питання про його ратифікацію. У липні 2009 р. Чеська Республіка ратифікувала Римський статут і стала 110-ю державою, що визнала юрисдикцію Міжнародного кримінального суду. На сьогодні Статут ратифікували всі держави — члени Європейського Союзу.

Генеральний секретар ООН заявив: «Деякі уряди та їх народи як і раніше з недовірою ставляться до цього інституту. Мені важко повірити, однак, що їх скептицизм виникає з будь-якого сумніву у важливості дотримання норм міжнародного гуманітарного права, а тим більше з якого-небудь принципового неприйняття тезису про те, що винуваті у вчиненні самих жахливих із відомих людству злочинів повинні бути віддані суду й покарані. Я порадив би тим, хто ще не переконаний у доцільності проекту створення постійного міжнародного кримінального суду, поміркувати над центральним принципом Нюрнберга й Токію, а саме: той, хто вчиняє або дає санкцію на вчинення воєнних злочинів та інших серйозних порушень міжнародного гуманітарного права, несе особисту відповідальність за свої злочини, і співтовариство держав може й повинно притягнути їх до відповідальності» [30].

Не може не обурювати те, що до числа країн, до яких звернені ці слова, належить Україна. З дня здобуття нею незалежності без участі України не обходилася жодна миротворча операція ООН. Віце-президентом Міжнародного суду ООН теж був українець. Звичайно, Україна одна з перших підписала Римський статут МКС. Загальновідомо, що Україна — не держава-агресор, не притулок для воєнних злочинців. Вона — мирна держава, що засуджує збройне насильство і першою в історії добровільно відмовилася від одного з найбільших арсеналів ядерної зброї у світі. Причини цього — в нашій історії. Мільйони українців усіх національностей стали жертвами тяжких воєнних злочинів у роки Другої світової війни. Сьогодні, не приєднавшись до Римського статуту, Україна зайняла позицію, протилежну політиці країн — членів Європейського Союзу — організації, до якої Україна прагне вступити.

Конституційний Суд України дійшов висновку: «Визнати Римський статут Міжнародного кримінального суду, підписаний від імені України 20 січня



2000 р. ... таким, що не відповідає Конституції України в частині, що стосується положень абзацу десятого преамбули і статті 1 Статуту, згідно з якими «Міжнародний кримінальний суд доповнює національні органи кримінальної юстиції» [31].

18 жовтня 2006 р. Верховна Рада прийняла Закон України «Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду», укладений 10 вересня 2002 р. [32]. Угода передбачає, що «Суд має міжнародну правосуб'єктність і таку правоздатність, яка може бути необхідною для здійснення його функцій та досягнення його цілей. Він, зокрема, правомочний укладати договори, придбавати й відчужувати нерухоме й рухоме майно та брати участь у процесуальних діях». Важливо, що «Суд постійно співпрацює з відповідними органами влади держав-учасниць з метою сприяння застосуванню їхніх законів і попередження будь-яких зловживань у зв'язку із привілеями, імунітетами й пільгами, зазначеними у цій Угоді». Ратифікувавши угоду, Україна забезпечить суддям та іншим співробітникам Міжнародного кримінального суду гарантії безпеки, свободу пересування і повагу статусу на території України, а сам Міжнародний кримінальний суд визнає легітимним суб'єктом міжнародного права, що необхідно для ефективної роботи цього важливого міжнародного органу. Тим самим, буде підтвержено імідж України як миролюбної, цивілізованої держави, яка не закриває очі на невинне знищення дітей, жінок та інших цивільних осіб під час збройних конфліктів.

Міжнародний кримінальний суд — це своєрідний нащадок Нюрнберзького трибуналу, котрий в 1946 р. засудив винуватців за знищення багатьох мільйонів мирних жителів України в ході фашистської окупації. Упевнений в тому, що приєднання України до Римського статуту — справа найближчого часу.

Досвід Нюрнберзького процесу був переконливим доказом ефективності діяльності органу міжнародного правосуддя, створеного колективними зусиллями світової спільноти. Нагадування про нього, вивчення його правової спадщини — серйозна перешкода поширенню неонацизму. Головний урок Нюрнберзького процесу полягає в невідворотності відплати за тяжкі злочини проти людства, що є основою збереження стабільного світового порядку у наш час.

### Література

1. Нюрнберский процесс: право против войны и фашизма / под ред. И. А. Ледах, И. И. Лукашук. — М. : Ин-т государства и права РАН, 1995.
2. Алексеев Н. С. Злодеяния и возмездие: Преступления против человечества / Н. С. Алексеев. — М. : Юрид. лит., 1986. — С. 3–4.
3. Баженов Н. А. Нерушимость принципов Нюрнберга и сотрудничество государств в преследовании нацистских преступников // Нюрнберский процесс и современность / отв. ред. В. В. Пустогаров. — М., 1986. — С. 94.
4. Нюрнберский процесс над главными немецкими военными преступниками : сб. материалов. В 7 т. Т. 1. — М. : Госюриздат, 1957.
5. Ларин А. М. Нюрнберг: судебное разбирательство и приговор // Нюрнберский процесс и современность / отв. ред. В. В. Пустогаров. — М., 1986. — С. 74–93.
6. Лебедева Н. С. Подготовка Нюрнбергского процесса / Н. С. Лебедева. — М. : Наука, 1975. — С. 137.

7. Полянский Н. Н. Международное правосудие и преступники войны / Н. Н. Полянский. — М. : Изд-во АН СССР, 1945. — С. 33–35.
8. Полторац А. И. Нюрнбергский процесс. Основные правовые проблемы / А. И. Полторац, А. И. Полторац. — М. : Наука, 1966. — С. 89.
9. Нюрнбергский процесс. Суд над фашистскими судьями : сб. материалов. — М. : Юрид. лит., 1970. — С. 169.
10. Мэрфи Дж. Международное уголовно-процессуальное право / Дж. Мэрфи, А. М. Ларин // Нюрнбергский процесс: право против войны и фашизма / отв. ред. И. А. Ледах, И. И. Лукашук. — М., 1995. — С. 65–66.
11. Лебедева Н. С. Суд над фашизмом и агрессией (к 40-летию Нюрнбергского процесса) / Н. С. Лебедева. — М. : Знание, 1985. — С. 23.
12. Международное право в документах / сост. Н. Т. Блатова. — М. : Юрид. лит., 1982. — С. 825–826.
13. Объединенные Нации, Генеральная Ассамблея. Официальные отчеты, II часть I сессии. Резолюции, принятые II частью I сессии Генеральной Ассамблеи. — Нью-Йорк, 1947. — С. 139–140.
14. Наумов А. В. Современные проблемы международного уголовного права и уголовного правосудия // Международное уголовное правосудие: современные проблемы / под ред. Г. И. Богуша, Е. Н. Трикоз. — М., 2009. — С. 31–46.
15. Ocampo L. M. Building a Future on Peace and Justice: The International Criminal Court // Zeitschrift fur Internationale Strafrechtsdogmatik ZIS. — 2007. — N 13. — P. 491–493.
16. Bassiouni M. C. Establishing an International Criminal Court: A Historical Survey // Military Law Review. — 1995. — Vol. 149. — P. 49–63.
17. Bassiouni M. C. From Versailles to Rwanda in 75 Years: The Need to Establish a Permanent International Criminal Court // Harvard Human Rights Yearbook. — 1997. — Vol. 10. — P. 11–62.
18. Bos A. The International Criminal Court: Recent Developments // Reflections on the International Criminal Court. Essays in Honour of Adriaan Bos / ed, by Herman A. M. von Hebel, Johan G. Lammers, Jolien Schukking. — The Hague : T.M.C. Asser Press, 1999.
19. Schabas W. A. International Criminal Court: The Secret of Its Success // Criminal Law Forum. — 2001. — Vol. 12, N 4. — P. 428.
20. Doc. UN A/CN.4/L.490/Add. 1.
21. Doc. UN A/CONF.183/2/Add.1.
22. Doc. UN A/ 52/160.
23. Doc. UN A/CONF.183/2/Add.
24. Doc. UN A/ CONF. 183/9 (1998).
25. Doc. UN S/2001/331.
26. Doc. UN A/55/749
27. Daniel D. Ntanda Nsereko. The Role of the International Criminal Tribunals in the Promotion of Peace and Justice: The Case of the International Criminal Court // Criminal Law Forum. — 2008. — Vol. 19, N 3–4. — P. 381.
28. Doc. UN S/2004/431.
29. Doc. UN A/56/PV.49. — P. 40.
30. Doc. UN A/56/1.
31. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України про надання висновку щодо відповідності Конституції України Римського Статуту Міжнародного кримінального суду (справа про Римський Статут) // Вісник Конституційного Суду України. — 2001. — № 4. — С. 35–45.
32. Про приєднання України до Угоди про привілеї та імунітети Міжнародного кримінального суду : Закон України // Відомості Верховної Ради України. — 2006. — № 50. — С. 499.

### Анотація

*Ківалов С. В.* Вплив міжнародного кримінального правосуддя на світовий правопорядок. — Стаття.

Стаття присвячена питанням впливу міжнародного кримінального правосуддя на світовий порядок. Досліджується діяльність Нюрнберзького військового трибуналу як найбільшого судо-

вого процесу ХХ століття, значення його вироку і принципів для підтримання світового порядку у наш час. Розглядається процес реалізації ідеї про створення постійно діючого Міжнародного кримінального суду, досліджується питання приєднання України до Римського статуту.

*Ключові слова:* Нюрнберзький військовий трибунал, міжнародне кримінальне правосуддя, Міжнародний кримінальний суд, світовий правопорядок, Римський статут.

### Анотація

*Кивалов С. В.* Влияние международного уголовного правосудия на мировой правопорядок. — Статья.

Статья посвящена вопросам влияния международного уголовного правосудия на мировой порядок. Исследуется деятельность Нюрнбергского военного трибунала как крупнейшего судебного процесса XX века, значение его приговора и принципов для поддержания мирового порядка в наше время. Рассматривается процесс реализации идеи о создании постоянно действующего Международного уголовного суда, исследуется вопрос присоединения Украины к Римскому уставу.

*Ключевые слова:* Нюрнбергский военный трибунал, международное уголовное правосудие, Международный уголовный суд, мировой правопорядок, Римский устав.

### Summary

*Kivalov S. V.* The Impact of the International Criminal Justice On the Global Legal Order. — Article.

The article examines the influence of the international criminal justice on the world order. The activity of the Nuremberg Military Tribunal as the largest trial of the XX century is studied, as well as the importance of its sentence and principles in maintaining the world order today. The process of idea implementation in regards to establishing a permanent International Criminal Court is approached, and the question of Ukraine's accession to the Rome Statute is considered.

*Keywords:* Nuremberg Military Tribunal, international criminal justice, International Criminal Court, global legal order, Rome Statute.

УДК 340:572.02

**В. В. Завальнюк**

## ЕВОЛЮЦІЯ АНТРОПОЛОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ПРАВОВОМУ ВИМІРІ

На початку нового тисячоліття гуманітарні науки переживають чергову зміну парадигми — концептуальної моделі пізнання.

Як показала історія, наука звертається до нової парадигми лише тоді, коли зіптовхується з такими антиноміями (онтологічними суперечностями), що у рамках колишньої парадигми не мають свого вирішення. Так було у фізиці (теорія відносності, квантова механіка), у психології (аналітична, трансперсональна психологія) та в інших науках.

Питання «Що є людина?» спочатку є фундаментальним питанням для гуманітарних наук. Вже в ранніх пам'ятках філософської думки представлено питання людини саме про себе, звідки вона прийшла і куди прямує. У грецькій філософії, під впливом якої формувався і формується наш культурний простір, два класичні філософи — Платон і Арістотель — розвинули найбільш цілісні теорії особи, в якому відношенні один до одного знаходяться людське тіло